

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

Osman proti Spojenému království

Typ rozhodnutí: rozsudek senátu

Číslo stížnosti: 25829/94

Dne 28. října 1998 vyhlásil předseda Evropského soudu pro lidská práva v Paláci lidských práv ve Štrasburku rozsudek ve věci Osman proti Spojenému království.

Ke skutkovému stavu

Stěžovateli jsou dva státní příslušníci Spojeného království, paní M. Osmanová a její syn, Ahmet Osman. První z nich je vdovou po Ali Osmanovi, který byl v březnu 1988 zavražděn Paulem Paget-Lewisem. Ahmet Osman, syn zavražděného a v době událostí žák Homerton House School (dále škola), byl při incidentu těžce zraněn.

V roce 1996 si vedení školy povšimlo, že jeden z vyučujících, P. Paget-Lewis projevuje k Ahmetu Osmanovi zvláštní náklonnost. V lednu 1987 informovala paní Greenová školu, že P. Paget-Lewis sledoval a obtěžoval jejího syna, L. Greena, spolužáka a přítele Ahmeta. Z následujících rozhovorů vedení školy s vyučujícím a oběma žáky vyplynulo, že P. Paget-Lewis dal Ahmetovi několik dárků, fotografoval ho a snažil se zničit jeho přátelství s L. Greenem; náklonnost P. Paget-Lewisem však podle všeho neměla sexuální podtext. Počátkem března vedení školy informovalo o jeho podivném chování policii. V druhé polovině března se na několika místech v okolí školy objevily hanlivé nápisy na adresu L. Greena a ze sekretariátu školy se ztratily spisy obou žáků a spis týkající se disciplinárních otázek personálu školy. P. Paget-Lewis jakoukoli účast na těchto činech popřel. V dubnu 1987 si pan Paget-Lewis jednostranným aktem změnil jméno na Paul Ahmet Yildirim Osman. Vedení školy o tom informovalo školský úřad, přičemž vyjádřilo obavy o bezpečí Ahmeta Osmana. Informována byla rovněž policie.

V květnu 1987 byl P. Paget-Lewis na základě žádosti školského úřadu vyšetřen psychiatrem, který konstatoval, že vyučující netrpí žádnou sexuální úchylností, ale potýká se s problémy osobnosti. Doporučil, aby i nadále mohl ve škole vyučovat a zároveň se podrobil psychoterapii. V květnu a červnu nezjištěný pachatel Osmanovým rozbil cihlou okno domu a propíchl pneumatiky auta. V červnu byl P. Paget-Lewis znovu vyšetřen psychiatrem a na základě jeho zprávy byl dočasně uvolněn ze školy. V září a říjnu došlo na domě Osmanových a v jeho okolí k dalším aktům vandalismu. Policie vyslechla P. Paget-Lewisem, ten však jejich spáchání popřel. V prosinci vozidlo řízené P. Paget-Lewisem narazilo do vozu, v němž se nacházel L. Green. P. Paget-Lewis vypověděl, že se zablokoval plynový pedál a srážce nebylo možno zabránit. Koncem prosince policie na základě zprávy školského úřadu, která se zmiňovala o vágních hrozbách, jež měl P. Paget-Lewis na adresu zástupce ředitele školy, pana Perkinse, přistoupila k rutinnímu sledování okolí bydliště posledně jmenovaného. Policie se též pokusila vstoupit s P. Paget-Lewisem do kontaktu, ten však z místa svého bydliště zmizel. Dne 7. 3. 1988 večer P. Paget-Lewis v místě bydliště Osmanových zastřelil Aliho

Osmana a těžce zranil Ahmeta Osmana. Poté se odebral k panu Perkinsovi, kterého postřelil; zabil přitom jeho syna.

P. Paget Lewis byl 8. 3. 1988 zatčen. V říjnu 1988 byl uznán vinným z trestných činů vraždy a odsouzen k neomezenému držení v psychiatrické léčebně s ostrahou. V září 1989 stěžovatelé podali na policii žalobu s tím, že ačkoli již v květnu 1987 byla upozorněna na chování P. Paget-Lewise, dotýčný nebyl nikdy zatčen a nebyla u něj provedena domovní prohlídka. Odvolací soud v říjnu 1992 žalobu zamítl s odůvodněním, že podle ustálené judikatury nemůže být na policii podána žádná žaloba pro dopuštění se chyby při výkonu funkcí vyšetřování a boje proti zločinnosti, jelikož veřejný pořádek vyžaduje, aby jí byla přiznána imunita. Sněmovna lordů v květnu 1993 odmítla povolit podání stížnosti proti tomuto rozhodnutí.

Řízení před Evropskou komisí

Stěžovatelé se 10. 11. 1993 obrátili na Evropskou komisi pro lidská práva (dále Komise) s tím, že britské orgány nechránily životy Aliho a Ahmeta Osmanových a neučinily přítrž obtěžování jejich rodiny. Dále si stěžovali, že jim nebyl umožněn přístup k soudu a neměli k dispozici účinný prostředek nápravy proti tomuto nedostatku. Dovolávali se přitom čl. 2, 6, 8 a 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Komise 17. 5. 1996 stížnost přijala. Ve své zprávě z 1. 7. 1997 vyslovila názor, že čl. 2 a 8 nebyly porušeny (deset hlasů proti sedmi), čl. 6 odst. 1 byl porušen a žádná odlišná otázka nevzniká z pohledu čl. 13 (dvanáct hlasů proti pěti). Poté stížnost postoupila Evropskému soudu pro lidská práva (dále Soud).

Řízení před Evropským soudem

K čl. 2 Úmluvy:

"1. Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest (...)."

Stěžovatelé tvrdí, že nepřijetím nezbytných a přiměřených opatření na ochranu života druhého z nich a jeho otce proti reálnému a známému nebezpečí, jaké představoval P. Paget-Lewis, britské orgány nedostály pozitivnímu závazku, který vyplývá z čl. 2 Úmluvy.

Britská vláda nepopírá, že z čl. 2 může pro orgány smluvního státu vyplývat pozitivní závazek přijmout preventivní opatření k ochraně života jednotlivce proti nebezpečí, jaké pro něj představuje jiná osoba. Zdůrazňuje však, že tato povinnost vzniká pouze za výjimečných okolností, kdy státní orgány vědí o existenci reálné, přímo a bezprostřední hrozby pro život dotýčeného, a pokud se zavázaly k zajištění jeho bezpečnosti. Dále by bylo nutno ukázat, že absence preventivních opatření z jejich strany představovala vážnou chybu nebo úmyslné nesplnění povinnosti chránit život. Bylo by také nutno na základě přesvědčivých argumentů prokázat, že existuje příčinná souvislost mezi vytýkaným selháním a tím, zda by přijetí opatření mohlo zabránit příslušným událostem. K projednávanému případu vláda uvádí, že policie nemohla v žádném

okamžiku spatřovat v P. Paget-Lewisovi reálnou a bezprostřední hrozbu pro život Osmanových.

Soud poznamenává, že první věta čl. 2 odst. 1 ukládá státu nejen, aby se zdržel úmyslného a nezákonného vyvolání smrti, ale aby také přijal nezbytná opatření k ochraně života osob podléhajících jeho jurisdikci (viz L.C.B. proti Spojenému království, 1998). Nikdo nepopírá, že závazek státu v tomto ohledu přesahuje základní povinnost zajistit právo na život přijetím konkrétní trestní legislativy k odrazení od útoků proti osobám, opírající se o prováděcí mechanismus koncipovaný pro předcházení, potlačování a trestání jejího porušování. Účastníci řízení se shodují v tom, že čl. 2 Úmluvy může za určitých jasně definovaných okolností ukládat státním orgánům pozitivní závazek preventivně přijmout praktická opatření k ochraně jednotlivce, jehož život je ohrožován chováním jiné osoby. Neshodují se na tom, jaký má tento závazek rozsah.

Podle Soudu je tento závazek nutno interpretovat tak, aby na státní orgány nekladl nesnesitelné nebo nadměrné břemeno. Vyplývá z toho, že ne každá domnělá hrozba života zavazuje státní orgány z pohledu Úmluvy k přijetí konkrétních opatření k zabránění její realizace. Jinou relevantní úvahou je nezbytnost zajistit, aby policie vykonávala svou pravomoc potlačování a prevence zločinnosti za plného respektování zákonných prostředků a dalších záruk, které legitimně omezují rozsah její pravomoci k trestnímu vyšetřování a předávání delikventů spravedlnosti, včetně záruk obsažených v čl. 5 a 8 Úmluvy. Soud se domnívá, že je-li mu předloženo tvrzení o nesplnění pozitivního závazku státních orgánů chránit právo na život, musí se přesvědčit, že příslušné orgány v dané chvíli věděly nebo měly vědět, že jedna nebo několik osob jsou reálně a bezprostředně ohroženy na životě trestnými činy třetích osob, a nepřijaly v rámci svých pravomocí opatření, která by se jevila přiměřená pro odvrácení nebezpečí. Podle Soudu vzhledem k povaze práva chráněného čl. 2 stačí, aby stěžovatel prokázal, že státní orgány neudělaly vše, co od nich bylo možno rozumně očekávat, aby zabránily zhmotnění určitého a bezprostředního rizika pro život, jehož si byly nebo měly být vědomy. Jedná se přitom o otázku, jejíž zodpovězení závisí na všech okolnostech příslušného případu.

Soud na základě předložených podkladů poznamenává, že lze předpokládat, že mezi březnem a květnem 1987 byla policie informována o znepokojení školy, pokud jde o nezdravou náklonnost P. Paget-Lewis k Ahmetu Osmanovi, stejně jako o objevení se hanlivých nápisů, ztrátě školních spisů a změně jména vyučujícího. Soud nicméně není přesvědčen, že by činnost policie v této době mohla být zpochybněna z pohledu čl. 2, a to vzhledem k tomu, co policie věděla: ačkoli náklonnost vyučujícího k žákovi se policistům mohla zdát z profesionálního hlediska odsouzeníhodná, nic nenasvědčovalo, že by P. Paget-Lewis ohrožoval sexuální integritu nezletilého, ještě méně pak jeho život. Dotyčný pokračoval ve výuce na škole až do června 1987, přičemž psychiatr byl přesvědčen, že není duševně nemocný. Avšak zdálo-li se profesionálnímu psychiatrovi, že vyučující nejeví známky duševní nemoci nebo sklonu k násilí, bylo by nepřiměřené očekávat od policie, aby chování P. Paget-Lewis, tak jak na ně byla upozorněna školou, interpretovala jako chování duševně nemocného nebo velmi nebezpečného jednotlivce. Pokud jde o akty vandalismu na obydlí a majetku Osmanových, za prvé, žádný z těchto incidentů nemůže být kvalifikován jako hrozba pro život, a za druhé, nic nedokazuje, že byly spáchány P. Paget-

Lewisem.

Podle názoru Soudu se stěžovatelům nepodařilo označit rozhodující okamžik, od kterého by bylo možno říct, že policie věděla, nebo měla vědět, že život Osmanových byl reálně a bezprostředně ohrožován P. Paget-Lewisem. Nelze také říct, že přijetí opatření zmíněných stěžovatelů by neutralizovalo riziko představované Paget-Lewisem nebo že by vzhledem k předloženým důkazům vnitrostátní soud nařídil jeho internaci v psychiatrické léčebně. Jak bylo uvedeno výše, policie musí své funkce vykonávat způsobem slučitelným s právy a svobodami jednotlivce. Za okolností projednávaného případu ji nelze kritizovat, že dala větší váhu presumpci nevinny a nevyužila svých pravomocí k zatčení a provedení domovní prohlídky, a to s ohledem na její přiměřený názor, podle něž v rozhodujících okamžicích nebyl dosažen požadovaný stupeň podezření, a svých pravomocí tak užít nemohla, nebo že by žádná akce z její strany nevedla ke konkrétním výsledkům. Z výše uvedených důvodů dospěl Soud k závěru, že čl. 2 nebyl porušen.

K čl. 8 Úmluvy:

Čl. 8 Úmluvy zní:

"1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných."

Stěžovatelé tvrdí, že čl. 8 byl porušen především tím, že policie nezabránila, aby byl druhý stěžovatel zraněn.

Soud připomíná, že: nebylo prokázáno, že policie věděla nebo měla vědět, že P. Paget-Lewis představoval reálné a bezprostřední nebezpečí pro života Ahmeta Osmana; reakce policie na průběh událostí byla vzhledem k okolnostem přiměřená a nebyla neslučitelná se závazkem chránit právo na život, který pro státní orgány vyplývá z čl. 2. Podle názoru Soudu toto konstatování vede rovněž k závěru, že nebyl porušen pozitivní závazek, vyplývající z čl. 8, chránit fyzickou integritu druhého stěžovatele.

K čl. 6 odst. 1 Úmluvy:

Relevantní část čl. 6 odst. 1 Úmluvy zní:

"Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla (...) projednána (...) soudem (...), který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích (...)"

Stěžovatelé uvádějí, že zamítnutí jejich žaloby na policii odvolacím soudem s odkazem na veřejný pořádek se rovnalo omezení práva na přístup k soudu.

Vláda namítá, že stěžovatelé se nemohou dovolávat na vnitrostátní úrovni

žádného hmotného práva žalovat policii za to, že nezabránila P. Paget-Lewisovi ve střelbě. Čl. 6 odst. 1 proto podle ní není aplikovatelný a jakýkoli jiný závěr by vedl k nepřipustnému vytvoření hmotného práva orgány Úmluvy, zatímco žádné ve vnitrostátním právu žalovaného státu neexistuje.

Soud nejprve připomíná, že čl. 6 odst. 1 zaručuje každému právo na to, aby soud projednal jakýkoli spor týkající se jeho občanských práv nebo závazků. Zakotvuje tak "právo na soud", přičemž právo na přístup k soudu, tj. právo obrátit se na soud v civilní věci, představuje pouze jeden z jeho aspektů (viz Golder proti Spojenému království, 1975). K projednávanému případu Soud poznamenává, že common law žalovaného státu již dlouhou dobu přiznává osobám právo podat žalobu pro zanedbání povinnosti (claim in negligence) a vyzvat soud, aby konstatoval, že předložené skutky ukazují na nesplnění povinnosti péče (a breach of a duty of care), jakou má odpůrce k navrhovateli, přičemž toto nesplnění posledně jmenovanému způsobilo škodu. Podle Soudu stěžovatelé měli právo - odvozené z odpovědnosti za zanedbání povinnosti - na rozhodnutí o přijatelnosti stížnosti a v meritu věci. Skutečnost, že se tohoto práva domáhali, sama o sobě postačuje k aplikovatelnosti čl. 6 odst. 1.

Pokud jde o dodržování čl. 6 odst. 1, Soud připomíná, že "právo na soud" není absolutní: podléhá implicitně připouštěným omezením, neboť samou svou povahou vybízí stát, aby je upravil. Smluvní státy k tomu mají určitý prostor, Soudu však přísluší, aby v poslední instanci rozhodl o respektování požadavků Úmluvy. Soud se musí přesvědčit, že zavedená omezení neomezují přístup jednotlivce k soudu takovým způsobem nebo v takové míře, že je jeho právo zasaženo v samé podstatě. Navíc je omezení slučitelné s čl. 6 odst. 1 pouze v případě, že směřuje k legitimnímu cíli a že existuje rozumný poměr mezi tímto cílem a použitými prostředky.

Soud konstatuje, že žaloba stěžovatelů nevedla k soudnímu projednání v tom smyslu, že nevyústila ani v rozhodnutí v meritu ani o skutečnostech, které k ní zavadaly příčinu. Byla zamítnuta na základě aplikace pravidla imunity policie, formulovaného v jiné podobné věci Sněmovnou lordů. Důvody, které Sněmovnu lordů vedly k vyslovení tohoto pravidla, odrážejí názor, že zájmy společnosti jako celku jsou lépe hájeny policií, jejíž efektivnost a moc v boji proti zločinnosti nejsou neustále zpochybňovány rizikem, že bude volána k občanskoprávní odpovědnosti za svá taktická a operační rozhodnutí.

Ačkoli je Soud schopen připustit legitimnost účelu takového pravidla z pohledu Úmluvy, musí při posouzení přiměřenosti vzít v úvahu obzvláště jeho dosah, zejména pak jeho aplikaci na daný případ. Soudu se zdá, že odvolací soud své rozhodnutí založil na tom, že zmíněné pravidlo poskytuje policii nenapadnutelnou obhajobu, a na tom, že není možno ji zbavit imunity při občanskoprávních žalobách týkajících se její činnosti a opomenutí při vyšetřování a potlačování zločinnosti. Soud poznamenává, že takový způsob aplikace pravidla, bez dalšího zabývání se konkurujícími ohledy všeobecného zájmu, slouží pouze k udělení všeobecné imunity policii pro její činy a opomenutí, a představuje neospravedlivitelné omezení práva stěžovatele na rozhodnutí v meritu jeho žaloby proti policii ve věcech, které si takové rozhodnutí zaslouhují. Podle názoru Soudu musí vnitrostátní soud mít pravomoc přihlídnout k jiným ohledům všeobecného zájmu, které mluví proti aplikaci příslušného pravidla. Pokud tomu tak není, nedochází k žádnému rozlišení stupně zanedbání

povinnosti a způsobené újmy, ani není brán zřetel na opodstatněnost žaloby.

Soud není přesvědčen argumentem vlády, podle něž zmíněné pravidlo, tak jak je vnitrostátními soudy interpretováno, neposkytuje policii imunitu automaticky. Rovněž není přesvědčen jejím tvrzením, že stěžovatelé měli pro získání odškodnění k dispozici jiné prostředky: občanskoprávní žalobu na P. Paget-Lewis a na psychiatra, který ho před osudnými událostmi vyšetřoval. Podle názoru Soudu nelze říci, že by použití těchto prostředků zmírnilo ztrátu práva zahájit řízení proti policii a hájit spravedlnost své věci. Ani žaloba na P. Paget-Lewis ani na psychiatra by stěžovatelům neumožnila obdržet odpověď na základní otázku, o niž se žaloba opírala, totiž jaké byly důvody, pro něž policie nepřijala včas opatření, jež by P. Paget-Lewisovi zabránila ve vykonání smrtící pomsty. Nehledě na to, zda by se stěžovatelům podařilo vnitrostátní soud přesvědčit, že policie se dopustila nedbalosti, měli právo na to, aby své činy a opomenutí vysvětlila v průběhu kontradiktorního řízení. Z výše uvedených důvodů se Soud domnívá, že pravidlo zproštění odpovědnosti policie v daném případě představovalo nepřiměřené omezení práva na přístup stěžovatelů k soudu. Čl. 6 odst. 1 Úmluvy byl porušen.

Spravedlivé zadostiučinění

Stěžovatelé na základě čl. 50 Úmluvy požádali o spravedlivé zadostiučinění za materiální a morální újmu. Soud nemůže spekulovat o tom, jaký by byl výsledek vnitrostátní žaloby v případě, že by byla projednána. Nicméně vzhledem k tomu, že byli zbaveni možnosti nechat rozhodnout v meritu věci, přiznává každému z nich částku 10 000 GBP.

Stěžovatelé rovněž požádali o proplacení soudních výloh za řízení před orgány Úmluvy ve výši 46 977 GBP.

Výrok rozsudku

Soud rozhodl:

- 1. sedmnácti hlasy proti třem, že nebyl porušen čl. 2 Úmluvy;**
- 2. sedmnácti hlasy proti třem, že nebyl porušen čl. 8 Úmluvy;**
- 3. jednomyslně, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy je na případ aplikovatelný a byl porušen;**
- 4. devatenácti hlasy proti jednomu, že není nutno se stížností zabývat z pohledu čl. 13 Úmluvy;**
- 5. jednomyslně, že žalovaný stát musí do tří měsíců vyplatit: a) každému stěžovateli 10 000 GBP jako odškodnění za ztrátu možností; b) oběma stěžovatelům dohromady 30 000 GBP za soudní výlohy (minus 28 514 FRF, které jim byly poskytnuty v rámci právní pomoci Rady Evropy); c) částky budou navýšeny o úrok ve výši 7,5% za období od vypršení této lhůty do vyplacení;**
- 6. devatenácti hlasy proti jednomu, že žádost o spravedlivé**

zadostičinnění se v dalřím zamítá.

K rozsudku byla připojena doplňující souhlasná stanoviska soudců Foighela, Freeland a Jambreka, částečně nesouhlasné a částečně souhlasné stanovisko soudce De Meyera, ke kterému se připojili soudci Lopes Rocha a Casadevall, a částečně nesouhlasné a částečně souhlasné stanovisko soudce Lopese Rochy.

© Wolters Kluwer ČR, a. s.